

3. Оборотов Ю. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права/ Ю. Оборотов // Право України. – 2010. – № 4. – С. 49-55.
4. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10-22.
5. Рабінович П. М. Сутність праворозуміння і причини його плюралізму (соціально-антропологічний аспект) / Антропологія права: філософський та юридичний виміри. – Львів, 2007. – С. 207.
6. Плавич В. П. Право на сучасному етапі розвитку юридичної науки В. П. Плавич // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – 2012. – Т. 17. – Вип. 7. – С. 7-19.
7. Барциц И.Н. Правовое пространство России: вопросы конституционной теории и практики / И.Н. Барциц. – М.: МГУ, 2000. – 496 с.
8. Жужгов И. В. Мониторинг правового пространства Российской Федерации: дисс. ... к.ю.н.: 12.00.01/ Жужгов Игорь Владимирович. – Ставрополь, 2006. – 220 с.
9. Цвік М. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження) / М.Цвік //Право України. – 2010. – № 4. – С. 22-28.
10. Ганцева Л. М. Правовое пространство: социально-философский анализ: на примере Российской Федерации: дисс. ... канд. филос. наук: 09.00.11/ Л. М. Ганцева. – Уфа, 2001. – 191 с.

Кравчук В. М.

к.ю.н., докторант Національної академії прокуратури України

ПУБЛІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ФУНКЦІЯ НАРОДОВЛАДДЯ

На сучасному етапі українського державотворення чітко проглядається державна системна криза. Ключовим елементом цієї суспільної проблеми є форма здійснення державної влади в Україні. Ось тому висвітлення основних напрямків удосконалення організації влади є важливим і актуальним.

Отже, демократія є однією з форм сучасного правління, головною перевагою якої є те, що центральне місце у її організації займає людина, народ та їх природні права. Водночас демократія, так само як і будь-яка інша форма правління, не може бути реалізована без публічної влади, зокрема її політичної форми здійснення. Разом з тим, на сьогодні перед демократією постає низка загроз, таких як: ускладненість прийняття швидких продуктивних рішень, особливо у кризові для держави періоди; недостатній рівень індивідуальної відповідальності за прийняті управлінські рішення; хаотичність у напрямках розвитку державності; протистояння владних еліт; небезпека узурпації влади в різних формах (аристократії, авторитаризму, автократії, олігархократії, тиранії, тоталітаризму тощо).

Ефективно протидіяти більшості цих загроз можна шляхом широкої інтеграції в організаційно-правове забезпечення демократії правових механізмів контролю публічної влади.

Вчення Т. Гоббса про «вічне й невинне бажання дедалі більшої та більшої влади» наводить на думку, що влада, зокрема політична, яка потрапляє до будь-якого індивіда, природно поступово набуває безмежного характеру [1, с. 8]. Це дозволяє від зворотного довести пряму необхідність для кожної людської

спільності вступу на шлях демократичного державотворення, одним з основних завдань якого є встановлення механізмів публічного контролю влади.

Разом з тим, сучасна перцепція публічної, та зокрема політичної влади, поступово трансформується. Влада у жодному разі вже не повинна сприйматися як привілей для певної політичної еліти, оскільки це насамперед найвища форма топ-менеджменту та обсяг відповідальності і зобов'язань перед суспільством. Публічна влада, яка обрана більшістю народу держави є лише способом, вибраним людьми для виконання своєї волі. Тому реалізація публічною владою передвиборчих програм є її ключовим завданням, невиконання або неналежне виконання якого тягне юридичну та політичну відповідальність.

Підтримання рівноваги між діями публічної влади і її відповідальністю є однією з найбільш важливих і складних завдань демократії, оскільки це ключова умова існування сильної демократії. Якщо немає якоїсь форми контролю за правлячими елітами з боку суспільства, то політичну систему навряд можна назвати демократичною.

Тож для організації сучасної демократії важливим її компонентом стає публічний контроль влади з метою досягнення балансу між діями публічної влади та її відповідальністю перед суспільством. Цього неможливо досягти без чіткого правового механізму реалізації публічного контролю. Такий механізм необхідний з огляду на декілька причин: по-перше, він забезпечує певний рівень свободи публічної влади, у межах тих повноважень, які необхідні для виконання зобов'язань, визначених у передвиборчих програмах, коаліційних угодах, програмах дій та реформ тощо; по-друге, визначає межі і обсяг можливого позавиборчого впливу активних громадян та інститутів громадянського суспільства на ймовірні відхилення у виконанні зобов'язань та обов'язків публічної влади.

Для налагодження ефективної дії такого механізму публічного контролю слід з'ясувати правову природу останнього. Доволі розповсюдженим є розуміння публічного контролю як критерію безпосередньої реалізації принципу публічності. Також зустрічаються наукові праці, у яких ототожнюється публічний та громадський контроль. Деякі вчені розглядають публічний контроль як реалізацію виключно органами державної влади та місцевого самоврядування контрольних повноважень тощо. Проте, на нашу думку, у демократичному суспільстві публічний контроль насамперед є однією з основних функцій народовладдя.

З цього приводу Л. Шипілов слушно зазначає, що народовладдю як визначальному принципу організації та функціонування демократичної держави притаманні установча, уповноважуюча, контрольна та державно-організаційна функції. Контрольна функція народовладдя полягає у забезпеченні як поінформованості народу щодо здійснення делегованої влади, так і здатності подолання її нелегітимного використання [2, с. 183]. У контексті цієї функції доцільним є виокремлення громадського та державного (парламентського, президентського, урядового, судового та конституційного контролю) як делегованої форми народовладного контролю, що утворює автономну систему взаємопідконтрольності органів публічної влади. Таке розмежування публічного контролю ґрунтується на тому, що й як інші функції народовладдя, функція контролю може здійснюватись як у прямих, так і делегованих формах.

У зазначеній інтерпретації публічний контроль має деяку специфіку, оскільки такому виду контролю не притаманні традиційні адміністративні методи його здійснення, зокрема, якщо мова йде про громадський контроль як безпосередню форму реалізації контрольної функції народовладдя. У цьому сенсі контроль для політичної влади є не що інше, як сукупність усіх форм політичної участі громадян в управлінні державними справами.

Залежно від способів безпосереднього залучення громадян у процес контролю за діяльністю публічної влади, можна розмежувати декілька груп такого контролю, що також відрізняються методами його здійснення:

По-перше, контроль в інформаційно-аналітичних формах. Його основна суть полягає в оцінці громадянами публічної інформації, що надходить з різних джерел (офіційні програми дій, звіти, виступи, документи, діяльність публічної влади тощо). Визначальний вплив на ефективність такого контролю має діяльність ЗМІ та загальна реалізація принципу відкритості й прозорості (транспарентності) публічної влади. Також одним із основних критеріїв оцінки громадянами ефективної діяльності публічної влади є рівень суспільної довіри до неї та її інститутів.

По-друге, діалогові форми контролю. Такий спосіб залучення громадськості до контролю діяльності публічної влади та функціонування політичної системи включає: вимоги надання аргументів сторонами політичного діалогу; доступність аргументів влади для всіх зацікавлених у діалозі громадян; обов'язковість рішень, вироблених у процесі діалогу між владою і громадянами; формування культури діалогу; динамічність такого діалогу. Позитивним ефектом діалогових форм громадського контролю є не лише усунення недоліків публічного управління, а й те, що за їх результатом прийняті рішення мають більшу суспільну вагу, оскільки є виваженими й підтримуються більшістю народу.

По-третє, контроль у формах народних ініціатив. У цю групу входить уся сукупність механізмів взаємодії громадськості та публічної влади, за допомогою яких громадянами та інститутами громадянського суспільства можуть бути запропоновані варіанти державних рішень, напрями розвитку сфер соціального забезпечення тощо.

По-четверте, контроль у формах громадської непокори та опору. Такі форми громадського контролю ґрунтуються на базових принципах демократії та в більшості демократичних країн мають конституційне закріплення. Право громадян на непокору та опір публічній владі є своєрідною природною гарантією забезпечення дієвості контрольної функції народовладдя.

Таким чином, публічний контроль у демократичній державі є багатоаспектним поняттям і за своєю суттю є вираженням контрольної функції народовладдя. Громадський контроль, способи, методи та правові механізми його здійснення залишаються малодослідженими, що є перспективною тематикою для наукових розробок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Гоббс. – К.: Дух і літера, 2000. – 609 с.
2. Шипілов Л. М. Народовладдя як основа демократичної держави: [монографія] / Л. М. Шипілов. – Х.: Видавництво “ФІНН”, 2009. – 216 с.